

POROČILO O IZVEDENEM REGIJSKEM SREČANJU

za območje Obalno-kraške in Primorsko-notranjske
regije.

OSNOVNI PODATKI O SREČANJU

Vključeni LAS:

1. LAS Krasa in Brkinov
2. LAS med Snežnikom in Nanosom
3. LAS Notranjska
4. LAS Zelena Istra

Kraj in datum izvedbe: Hrpelje, 20.11.2025

Udeleženci srečanja

Število udeležencev po delavnicah in skupaj:

Skupno število udeležencev: 74

Udeleženci po sektorjih:

Sektor in ključni predstavniki sektorja	Število udeležencev / delež
JAVNI SEKTOR (občine, javni zavodi, fakultete)	27 – 36,49 %
ZASEBNI SEKTOR (kmetije, društva, LAS)	20 – 27,02 %
EKONOMSKI SEKTOR (podjetja, sp, zasebni zavodi)	27 – 36,49 %

Udeleženci po delavnicah:

Ime delavnice	Število udeležencev / delež
Delavnica Konflikti na podeželju	19 – 25,67 %
Delavnica Storitve na podeželju	21 – 28,38 %
Delavnica Demografske spremembe in stanovanjska problematika	10 – 13,51 %
Delavnica Kulturna dediščina na podeželju	24 – 32,44 %

KLJUČNE UGOTOVITVE DELAVNIC

Delavnica 1: Konflikti na podeželju

(zapišite poudarke, ki so sinteza delovanja skupine)

A) IZZIVI S KATERIMI SE SREČUJE OBMOČJE (vsak izziv poimenovati in opisati v nekaj stavkih)

Na delavnici je bilo prisotnih 19 udeležencev, ki so bili razporejeni v štiri skupine, vsaka skupina pa je v dveh zaporednih krogih iskala vzroke in rešitve za različne konflikte.

Razprava je bila izvedena z metodo World Café, ki omogoča strukturirano, vključujočo in dinamično obravnavo kompleksnih tem. Metoda temelji na krožnem prehajanju med omizji in postopnem nadgrajevanju idej, kar omogoča, da se vzpostavi celovita in skupno oblikovana slika obravnavanega področja.

V prvem krogu so udeleženci po skupinah iskali odgovor na vprašanje **Katere vrste konfliktov opazate v vašem okolju?**

Po razpravi v prvem krogu so skupine predstavile vrste konfliktov, pri tem so že v predstavitvi ocenili, kateri tri konflikti so najpomembnejši in jih je potrebno prijeti reševati prioritarno.

Seveda so se pri nekaterih skupinah pojavljali isti konflikti, zato je bila za nadaljevanje delavnice pripravljena enotna preglednica, ki je izpostavila 11 najpomembnejših konfliktov. Sodelujoči so v glasovanju z tremi glasovi izbrali tri najpomembnejše konflikte od naštetih 11, ki so bili:

1. **Prostorski konflikti (konflikti uporabe prostora)**, ki so zajemali konflikte na zaščiteneh območjih, kmetijskih zemljiščih in širitvi industrijskih zemljišč. V to kategorijo nedvomno sodijo tudi problem zaščiteneh območij z omejitvami in strožimi režimi uporabe prostora ter problem vpliva turistov na uporabo podeželskega prostora in vpliva na okolje.
2. **Priseljenska politika**, ki ustvarja konflikte pri uporabi prostora, prilaganju na obstoječe stanje območja, različnimi pogledi na reševanje problematičnih situacij.
3. **Dostopnost kmetijskih zemljišč**, ki se kaže v razdrobljenosti kmetijskih zemljišč, dedovanju le teh, problemu medgeneracijskih in medsosedskih odnosov zaradi dedovanja, lastništva zemljišč in objektov ter informiranju o statusu zemljišč (poudarjena vloga Sklada kmetijskih zemljišč).

B) REŠITVE, KI JIH OBMOČJE PREDLAGA ZA POSAMEZEN IZZIV (vsako rešitev poimenovati in opisati v nekaj stavkih)

Po drugem krogu so udeleženci predstavili izbrane rešitve, predloge, pobude po skupinah in za vsak prioretiziran konflikt identificirali akterje. Za reševanje konflikta je zelo pomembno vedeti kdo so akterji, kakšen je njihov interes in kakšna je njihova moč odločana/vplivanja, ker od tega je potem odvisna strategija reševanja konflikta. Skupni rezultati po izvedenih predstavitev po skupinah so naslednji:

1. **Prostorski konflikti (konflikti uporabe prostora):**

- a. Identificirani akterji:
 - Kmetije, investitorji,
 - podjetniki, občine (lokalne skupnosti),
 - država, ZVKD, ZVN, Evropa
- b. Rešitve:
 - priprava strateškega načrta upravljanja z zemljišči, pomembno vključevanje vseh akterjev v načrtovanje dokumenta
 - država mora poskrbeti za hitrejšo postopke priprave in spremembe dokumentov, bolj prilagojena in manj birokratska zakonodaja
 - boljša informiranost o nameravanih spremembah prostorskih načrtov, upravljanja in dogajanja z zemljišči

2. **Priseljenska politika (priseljevanje):**

- a. Identificirani akterji:
 - Lokalni prebivalci
 - Delavci – migranti
 - Podjetja
- b. Rešitve:
 - Občinska strategija (za različne problematike stanovanjske / zdravstvene / šolske / starejše
 - Lokalna komunikacija

- Oblikovanje kataloga običajev
- Vključevanje podjetij (zaposlovalcev) v proces integracije

3. Dostopnost kmetijskih zemljišč:

- Identificirani akterji:
 - država
 - lastniki – dediči
 - sklad kmetijskih zemljišč
- Rešitve:
 - Potreba po sistemski zakonodaji
 - Inštitucija, ki prevzame skrbništvo neoskrbovanih zemljišč ali objektov (oddaja, zakup, najem)
 - Povezovanje inštitucij za hitrejše reševaje problemov
 - Uporaba sistema prednostnih upravičencev pri zasebnem najemu zemljišč

Delavnica 2: Storitve na podeželju

(zapišite poudarke, ki so sinteza delovanja skupine)

A) IZZIVI S KATERIMI SE SREČUJE OBMOČJE (vsak izziv poimenovati in opisati v nekaj stavkih)

Območje se sooča s postopnim izginjanjem javnih in gospodarskih storitev, ki so nekdaj predstavljale temelj vaškega življenja. Udeleženci so večkrat omenili zapiranje trgovin, ukinjanje pošt in bančnih poslovalnic ter prenehanje delovanja raznih manjših ponudnikov storitev, kar za številne ljudi pomeni večjo odvisnost od osebnega avtomobila, slabšo kakovost življenja in občutek zapostavljenosti.

Velik izziv predstavlja tudi slaba dostopnost mobilnosti. Javni prevoz je pomanjkljiv, urniki niso prilagojeni dnevnim potrebam prebivalcev, linije so redke, predvsem starejši in mlade družine pa ostajajo odvisni od drugih. Poseben problem so tudi nevarne ceste, slaba osvetlitev, pomanjkanje pločnikov in kolesarskih poti, kar vpliva na občutek varnosti ter zmanjšuje možnosti trajnostne mobilnosti.

Na socialnem področju so izpostavljene predvsem potrebe starejših, ki pogosto ostajajo brez podpore na domu, ter mladih družin, ki si želijo več programov in storitev. Udeleženci poudarjajo tudi, da se priseljenci pogosto težko vključijo v lokalno okolje, saj primanjkuje priložnosti za druženje, spoznavanje in sodelovanje ter sprejetost različnosti. Izpostavljeni so okosteneli, tradicionalni vzorci na podeželju v smislu »našega, domačega«.

Digitalna infrastruktura po besedah udeležencev ostaja šibka. Internet in optika nista povsod dostopna, kar povzroča težave tako pri šolanju kot pri delu na daljavo in razvoju podjetništva. Komunalna in cestna infrastruktura je izrazito neenakomerna. Določeni kraji se soočajo s slabo urejenimi cestami, neučinkovitim odvozom smeti ter pomanjkanjem javnih površin, kar se odraža v splošni nizki ravni zadovoljstva.

Poleg fizične infrastrukture pa je pogosto pomanjkljivo tudi vključevanje prebivalcev v dogajanje. Udeleženci so poudarjali, da manjka dogodkov, skupnih prostorov za druženje ter dejavnosti, ki bi povezovala tako mlade kot starejše. Podjetniška mreža na podeželju je po

njihovem mnenju nerazvita, lokalni podjetniki delujejo razdrobljeno, kar zmanjšuje potencial za sodelovanje in skupni razvoj.

Pomemben izziv je razdrobljeno informiranje. Prebivalci težko najdejo informacije o storitvah, dogodkih in možnostih v kraju, kar prispeva k občutku nepovezanosti in neurejenosti sistema.

B) REŠITVE, KI JIH OBMOČJE PREDLAGA ZA POSAMEZEN IZZIV (vsako rešitev poimenovati in opisati v nekaj stavkih)

Udeleženci so predlagali številne praktične, izvedljive in tudi inovativne rešitve. Pogosto se pojavlja ideja o vrnitvi ali uvedbi mobilnih oziroma potujočih storitev, ki bi občasno obiskale manjše vasi in tako prebivalcem omogočile lažji dostop do osnovnih storitev. Poleg potujočih storitev se je izoblikoval tudi predlog enotne večnamenske točke, ki bi vključevala denimo trgovino, gostinski lokal, informacijsko točko in prisotnost osebe, ki bi lahko nudila tudi socialno pomoč – v smislu »potujoče multi-funkcijske enote«.

Pri mobilnosti so udeleženci izpostavili potrebo po kombiniranih modelih prevozov, kot so prevozi na klic, sopotništvo ali lokalne iniciative, kakršna je ToyotaGo. Zaželen je tudi boljši urnik javnega prevoza in njegova večja pogostost, predvsem ob urah, ki so pomembne za šolajoče se, zaposlene in starejše. Ob tem se je kot ključno izkazalo izboljšanje varnosti, tako s kolesarskimi potmi kot s pločniki in ustrezno cestno infrastrukturo.

Na področju socialnih storitev se je kot pomembno izpostavilo širjenje mobilnih oblik pomoči in vzpostavitev dodatnih programov za starejše ter mlade družine. Zelo poudarjena pa je bila tudi potreba po vključevanju priseljencev in oblikovanju priložnosti, kjer se ljudje med sabo lahko srečujejo in povezujejo.

Izboljšava digitalne infrastrukture je v očeh prebivalcev nujna. Velik potencial predstavlja vzpostavitev digitalne platforme, ki bi združevala informacije o prevozi, storitvah, dogodkih in aktualnih potrebah skupnosti ter s tem zmanjšala informacijsko razdrobljenost.

Skupnostno povezovanje se je izkazalo kot eden izmed ključnih elementov. Udeleženci poudarjajo pomen dialoga, sodelovanja, premagovanja individualizma in oblikovanja skupne vizije kraja. Velikokrat je bilo izrečeno, da imajo domačini ogromno znanja in dobrih praks, ki pa so trenutno premalo izkoriščene.

Izpostavljena je bila tudi potreba po razvoju podjetniške mreže, večjem pretoku informacij, izmenjavi znanj in boljši podpori lokalnim podjetnikom. Poleg tega je veliko zanimanja za razvoj turizma na podeželju, ki bi lahko predstavljal dodatni vir priložnosti za prebivalce.

C) DOBRE/SLABE PRAKSE NA OBMOČJU, ki so vezane na vsebino delavnice (opis, izvajalec, rezultati)

Med dobrimi praksami udeleženci omenjajo, da se v nekaterih krajih že pojavljajo solidni modeli prevozov, vključno s sopotništvom in novimi storitvami, kot je ToyotaGo. Krajevne skupnosti, kjer so aktivni posamezniki in društva, dobro delujejo ter pomembno prispevajo h kakovosti življenja. Obstajajo tudi primeri uspešnih prireditev in skupnostnih akcij, ki krepijo pripadnost.

Kot slabe prakse so prebivalci izpostavili predvsem razdrobljenost informacij, zapiranje storitev in pomanjkanje sistemskega vključevanja mladih. Velik del izzivov je posledica neenakomernega razvoja med posameznimi kraji ter premalo usklajenega načrtovanja med občino, krajevnimi skupnostmi in drugimi deležniki.

D) PREDLOGI UKREPOV (predlagane ukrepe opisati v nekaj stavkih (kaj, kdo, kdaj,...))

Na lokalni ravni bi bilo smiselno okrepiti razvoj mobilnostnih storitev, zlasti prevozov na klic in sopotništva, ter izboljšati urnike in dostopnost javnega prevoza. Občine bi lahko pospešile ureditev skupnostnih prostorov, ki bi služili druženju, medgeneracijskemu sodelovanju in vključevanju priseljencev ter mladih. Pomemben korak bi bila tudi uvedba digitalne platforme, ki bi zagotavljala ažurne informacije in olajšala komunikacijo med prebivalci, občino, društvi in ponudniki storitev. Smiselno bi bilo podpreti lokalne trgovine in potujoče storitve ter spodbujati oblikovanje podjetniške mreže, ki bi povezovala lokalne pobude.

Na državnem nivoju se kaže potreba po poenostavitvi birokratskih postopkov, ki pogosto zavirajo lokalne pobude, ter po zakonodajnih spremembah na področju mobilnosti, ki bi omogočale prilagodljive prevozne modele na podeželju. Pomembne so tudi nacionalne in evropske finančne spodbude za razvoj digitalne infrastrukture, za podporo malim podeželskim podjetjem ter za krepitev inovativnih storitev, kot so mobilne trgovine, socialne storitve in prevozi. Sistematično financiranje in podpora podeželju bi lahko dolgoročno izboljšala kakovost življenja in zmanjšala razlike med urbani in ruralnimi območji. Udeleženci so izpostavili tudi poenostavitev birokratskih postopkov, lažje sodelovanje z Zavodom za varstvo kulturne dediščine in pohitritev postopkov pridobivanja gradbenih dovoljenj – torej učinkovitejše delovanje javne uprave.

Delavnica je pokazala, da se prebivalci podeželja dobro zavedajo izzivov svojega okolja, obenem pa premorejo veliko znanja in naprednih idej, ki bi lahko pomembno izboljšale življenje v njihovih krajih. Izzivi so veliki, vendar so rešitve realne in dosegljive, če bo sodelovanje med občino, krajevnimi skupnostmi, državo in prebivalci dovolj močno. Udeleženci so izpostavili željo po dialogu, skupni viziji in praktičnih, izvedljivih pristopih, ki bi omogočili, da podeželje postane privlačno, povezano in varno okolje za vse generacije.

Delavnica 3: Demografske spremembe in stanovanjska problematika

(zapišite poudarke, ki so sinteza delovanja skupine)

A) IZZIVI S KATERIMI SE SREČUJE OBMOČJE (vsak izziv poimenovati in opisati v nekaj stavkih)

Udeleženci so kot najpomembnejše značilnosti podeželja poudarili naravo, mir in umirjeno življenje, ki omogoča kakovostno bivanje. Posebej izstopa povezanost med ljudmi, medsebojna pomoč ter občutek skupnosti, ki še vedno predstavlja temelj družbenega življenja na podeželju. Podeželje je prostor, kjer so skupna tradicionalna znanja, kulturna identiteta ter samooskrbnost. Ob tem so udeleženci opozorili tudi na dejstvo, da ima podeželje kljub številnim prednostim premalo izkoriščen razvojni potencial. Ugodnosti, kot so kakovost življenja, naravne danosti in bližina narave, pogosto niso dovolj prepoznane ali strateško podprte.

Ta razmišljanja so uvod za razumevanje izzivov, ki so jih udeleženci kasneje izpostavili. Zaznali so, da se vrednote, kot so mir, tradicija, povezanost in samooskrbnost, danes soočajo s pritiskom številnih demografskih in družbenih sprememb. Med njimi so posebej izpostavili depopulacijo, staranje prebivalstva, prazne hiše, infrastrukturne omejitve, nedostopnost stanovanj in individualizem. Izpostavljena je bila tudi potreba po jasnejši viziji in dolgoročnem načrtovanju z vključevanjem skupnosti.

Na tej podlagi so udeleženci v nadaljevanju poglobljeno analizirali razvojne izzive, ki pomembno oblikujejo življenje, kakovost bivanja in prihodnost podeželskih skupnosti. Na demografskem področju je posebej izrazit trend staranja prebivalstva, saj se povečuje delež starejših, vključno z zelo staro populacijo (nad 85 let), kar prinaša večje potrebe po ustreznih podpornih storitvah in prilagojenih oblikah bivanja. Hkrati se skupnosti soočajo z odseljevanjem mladih in zmanjševanjem števila mladih družin, kar vodi v depopulacijo, izgubo vitalnosti krajev ter slabšanje medgeneracijske povezanosti.

Znotraj teh demografskih sprememb se uveljavljajo tudi novi vzorci priseljevanja, ki prinašajo mešanje različnih kultur in navad. To od skupnosti zahteva dodatna prizadevanja na področju vključevanja, sobivanja ter ohranjanja lokalne identitete. Ob tem so udeleženci opozorili na postopno 'nuklearizacijo' družbe (družba se vedno bolj premika od razširjenih družin k manjšim, individualnim oblikam bivanja) in naraščanje individualizma, kar slabi tradicionalne oblike medsebojne podpore ter otežuje oblikovanje skupnostnih rešitev.

Na stanovanjskem področju se pojavlja večplastna problematika: velik delež starega in premalo izkoriščenega stanovanjskega fonda, izrazito število praznih hiš ter pomanjkanje dostopnih stanovanj za mlade. K neizkoriščenosti praznih objektov prispevajo neurejena lastniška razmerja, pomanjkanje investicijske zmogljivosti ter nezadostne spodbude za prenovo. Manjša naselja se hkrati soočajo z neustrezno infrastrukturo, kar dodatno zmanjšuje njihovo privlačnost za mlade družine in nove prebivalce. Odprto ostaja tudi vprašanje, v kolikšni meri lokalne skupnosti omogočajo in spodbujajo priseljevanje ter kakšno podporo ponujajo novim prebivalcem.

V razpravi so udeleženci natančneje opredelili ključne vzroke, ki vplivajo na razvojne omejitve podeželja. Med najpomembnejšimi je izstopala depopulacija, ki se odraža v vse manjšem številu prebivalcev in slabšanju starostne strukture. S tem je tesno povezana centralizacija, ki v zadnjih desetletjih usmerja zaposlitvene, izobraževalne in storitvene priložnosti v večja urbana središča, kar zmanjšuje privlačnost podeželskih območij. Udeleženci so izpostavili tudi razvrednotenje pomena podeželja, ki se kaže v zmanjšani družbeni pozornosti in pomanjkanju strateških vlaganj.

B) REŠITVE, KI JIH OBMOČJE PREDLAGA ZA POSAMEZEN IZZIV (vsako rešitev poimenovati in opisati v nekaj stavkih)

Udeleženci so oblikovali nabor predlogov, ki bi lahko prispevali k dolgoročnemu izboljšanju razmer. Med ključnimi ukrepi so izpostavili decentralizacijo državnih služb, ukrepi za prenovo in oživitev stanovanjskega fonda, digitalizacijo podeželja ter dvig kompetenc in znanja o pomenu podeželja.

Med najizrazitejšimi težavami, ki vplivajo na bivalne razmere in razvoj podeželja, so udeleženci izpostavili obsežen prazen stanovanjski fond. Vzroki zanj so staranje prebivalstva, odseljevanje mladih, visoki stroški prenove, neurejena lastniška razmerja ter nedostopnost osnovnih storitev in infrastrukture. Posledica tega je stagnirajoč stanovanjski fond, ki zmanjšuje možnosti za privabljanje novih prebivalcev ter upočasnjuje razvoj skupnosti.

V razpravi so predlagali številne rešitve: sistemske spodbude za prenovo hiš, vzpostavitev registra praznih hiš, poenostavitev postopkov prenosa lastništva in dedovanja, spodbude za oddajo ali prodajo praznih hiš, razvoj dolgoročnih najemnih modelov, medgeneracijske bivanjske skupnosti ter lokalne posredovalnice za povezovanje lastnikov in iskalcev stanovanj.

Delavnica 4: Kulturna dediščina na podeželju (zapišite poudarke, ki so sinteza delovanja skupine)

A) IZZIVI S KATERIMI SE SREČUJE OBMOČJE (vsak izziv poimenovati in opisati v nekaj stavkih)

Ugotovitve delavnice kažejo, da kulturna dediščina v obravnavani regiji ni zgolj predmet ohranjanja, temveč predstavlja ključni vir identitete in povezanosti lokalnih prebivalcev. Udeleženci so večkrat poudarili, da dediščina oblikuje občutek pripadnosti prostoru, utrjuje medgeneracijske vezi in krepi skupnostni duh. Iz zapisov je razvidno, da prebivalci svojo dediščino ne doživljajo le kot zgodovinsko dediščino, ampak kot živo, vsakdanjo sestavino svojega okolja, ki jo spremljajo močna čustvena navezanost, spoštovanje in ponos.

Posebej je bilo izpostavljeno, da so določeni elementi dediščine simboli lokalne identitete ter pomemben del kulturnega in družbenega spomina, kar potrjuje njihov dolgoročni pomen za razvoj regije. Udeleženci so izrazili ponos nad:

- **kulturno krajino** (terase, suhozidi, oljčniki, vinogradi),
- **istrsko arhitekturo in starimi vaškimi jedri,**
- **solinarsko in agrarno tradicijo,**
- **lokalnimi šegami in navadami,**
- **glasbeno in plesno tradicijo,**
- **kulinariko in tradicionalnimi recepti,**
- **pripovedništvom in ustnim izročilom starejših generacij.**

Več skupin je opozorilo tudi na željo po **več ponosa** in **boljši vidnosti dediščine navzven**, saj prebivalci zaznavajo, da se prepoznavnost njihove dediščine zmanjšuje in da številni dragoceni elementi niso dovolj predstavljeni v širši javnosti.

V nadaljevanju so izzivi strukturirani tematsko, tako kot jih je mogoče razbrati iz zapisov skupin.

1. Kulturna krajina

Kulturna krajina, kot eden najprepoznavnejših simbolov regije, se sooča z večplastnimi izzivi, ki vplivajo tako na njeno fizično ohranjenost kot na njeno funkcionalno in identitetno vlogo:

- pomanjkanje vzdrževanja,
- neurejeno in razdrobljeno lastništvo,
- premalo finančnih spodbud za obnovo in upravljanje,
- pomanjkanje prenosa znanja (predvsem o suhozidih in terasah),

- odsotnost sistema upravljanja kulturne krajine,
- nejasne pristojnosti med državo, občinami in lastniki zemljišč.

Iz zapisov izhaja, da prav lastniški in upravljavski zapleti najmočnejše zavirajo razvoj in revitalizacijo krajine.

2. Opuščena vaška jedra in arhitektura

Vaška jedra, ki so zgodovinsko središče družabnega in kulturnega življenja, se soočajo z izrazitim propadanjem.

Skupine izpostavljajo:

- propadanje starih stavb,
- prazne in neizkoriščene objekte,
- odseljevanje mladih in staranje prebivalstva,
- pomanjkanje strategij in modelov za revitalizacijo,
- neurejeno lastništvo nepremičnin,
- nezadostno občinsko podporo in pomanjkanje finančnih spodbud.

Opuščena vaška jedra so bila večkrat prepoznana kot ključni, a hkrati najranljivejši del kulturne identitete.

3. Nesnovna dediščina

Nesnovna kulturna dediščina se po zapisih udeležencev sooča z najhitrejšo izgubo. Izzivi vključujejo:

- upad prostovoljstva,
- premalo mladih v društvih,
- opuščanje vaških navad, praznikov in običajev,
- pomanjkanje prostorov za izvajanje tradicij,
- nezadostno dokumentiranje zgodb, šeg in navad,
- premalo programov za prenos znanja,
- nezadostno podporo občin.

Iz zapisov je razvidno, da brez nosilcev tradicije in organiziranih priložnosti za prenos znanja nesnovna dediščina izgublja svojo živost in trajnost.

4. Kulinarika

Kulinarika je pomemben del identitete, a se sooča z izzivi, ki izvirajo iz sprememb v načinu življenja in prehranskih navadah:

- tradicionalnih sestavin se ne prideluje več,
- lokalna hrana ni cenovno dostopna,
- sezonskost omejuje stalno ponudbo,
- vpliv sodobnega načina življenja (hitri obroki).

Izzivi nakazujejo, da kulinarčna dediščina izgublja kontinuiteto med generacijami.

5. Gradovi in zgodovinski objekti

Gradovi, utrdbe in druge zgodovinske stavbe imajo velik potencial za interpretacijo in razvoj, vendar ga trenutno ovira več težav:

- premalo interpretacijskih vsebin,
- nejasna lastništva,
- premalo dogodkov in programov,
- premalo vključevanja lokalne skupnosti.

Udeleženci menijo, da so ti objekti pogosto neizkoriščeni in nevidni v prostoru.

6. Prepoznavnost dediščine

Udeleženci so opozorili tudi na izzive, ki vplivajo na vidnost in prepoznavnost kulturne dediščine v širšem prostoru. Iz zapisov izhaja:

- dediščina ni dovolj vidna,
- premalo je promocijskih dogodkov,
- premalo interpretacij v grajskih in vaških jedrih,
- premalo povezovanja tradicije in sodobnih programov,
- slaba komunikacija med državo, občinami in prebivalci.

Kombinacija teh dejavnikov vodi v pojemanje identitete in zmanjševanje občutka ponosa, kar so udeleženci izpostavili kot pomembno sistemsko težavo.

B) REŠITVE, KI JIH OBMOČJE PREDLAGA ZA POSAMEZEN IZZIV (vsako rešitev poimenovati in opisati v nekaj stavkih)

Predlogi, ki so nastali v okviru razprave, predstavljajo neposreden odziv lokalnih deležnikov na izpostavljene težave in odražajo realne potrebe ter izkušnje prebivalcev podeželja. Udeleženci so oblikovali konkretne, izvedljive in razvojno usmerjene pobude, ki se nanašajo tako na sistemske spremembe kot na operativne izboljšave na terenu. Predlogi so razdeljeni v tematske sklope, ki sledijo strukturi izzivov ter omogočajo jasen pregled prioritetenih področij.

1. Sistem in upravljanje

Udeleženci so izpostavili, da je za učinkovito ohranjanje in razvoj dediščine nujna vzpostavitev preglednega, usklajenega in funkcionalnega upravljalškega okvira. Ključni predlogi vključujejo:

- ureditev lastništva parcel in objektov,
- vzpostavitev dogovorov med državo, občinami, lastniki in upravljavci,
- vzpostavitev sistema upravljanja kulturne krajine,
- vključitev dediščinskih elementov v občinske prostorske načrte (OPN),
- določitev prioritetenih območij za obnovo in razvoj,
- izboljšanje komunikacije med deležniki na vseh ravneh.

Predlogi jasno kažejo, da je brez urejenih lastniških razmerij in usklajenega upravljanja zelo težko vzpostaviti trajne rešitve.

2. Financiranje in spodbude

Finančna podpora je bila večkrat izpostavljena kot ključni pogoj za revitalizacijo dediščine. Udeleženci predlagajo:

- boljše razpise in finančne instrumente za obnovo vaških jeder,
- namensko financiranje za obnovo suhozidov,
- spodbude za izvajanje tradicionalnih dogodkov,
- podporo start-up pobudam na področju dediščine,
- spodbude za lokalno pridelavo hrane.

Predlogi odražajo potrebo po bolj ciljno usmerjenih in dostopnih razpisih, ki bi omogočili dejansko aktivacijo dediščinskih potencialov.

3. Prenos znanja

Prenos znanja je bil prepoznan kot eden najpomembnejših dejavnikov za dolgoročno ohranjanje dediščine. Udeleženci predlagajo:

- delavnice za suhozide, tradicionalne obrti in praktična znanja,
- medgeneracijske programe,
- aktivno vključevanje mladih v društva,
- sistematično zapisovanje ustnega izročila,
- oživljanje vaških praks in tradicionalnih dogodkov.

Ti predlogi poudarjajo nujnost strukturiranega pristopa k ohranjanju nesnovne dediščine, ki se pogosto izgublja najhitreje.

4. Revitalizacija objektov

Obnova in ponovna uporaba obstoječih objektov je bila prepoznana kot ključna priložnost za krepitev kulturnega življenja in identitete prostora. Predlogi vključujejo:

- revitalizacijo opuščenih vaških jeder,
- ureditev lastništva praznih objektov,
- oblikovanje večnamenskih prostorov za kulturo in druženje,
- dodajanje vsebin v gradove in zgodovinske objekte,
- aktivno uporabo objektov za programe, srečanja in dogodke.

Udeleženci so poudarili, da prazni objekti predstavljajo hkrati izziv in izjemen razvojni potencial.

5. Interpretacija in vsebine

Za učinkovito predstavitev dediščine je nujno, da je obiskovalcem in prebivalcem dostopna skozi kakovostno interpretacijo. Skupine predlagajo:

- razvoj celostnih interpretacijskih programov,
- dodajanje vsebin v grajske objekte,
- več tradicionalnih prireditev,
- povezovanje tradicije s sodobnimi oblikami kulture.

Predlogi nakazujejo potrebo po bogatejšem in bolj dinamičnem interpretacijskem pristopu.

6. Vključevanje skupnosti

Udeleženci izpostavljajo pomen skupnostnega upravljanja, ki krepi pripadnost in trajnost. Predlagajo:

- aktivno vključevanje prebivalcev v načrtovanje in odločanje,
- večjo podporo društvom,
- povezovanje mladih in starejših,
- vključevanje lokalnih ponudnikov v programe in dogodke.

Iz zapisov je razvidno, da prav vključevanje skupnosti ustvarja pogoje za dolgoročno ohranjanje dediščine.

7. Promocija in vidnost

Za izboljšanje prepoznavnosti dediščine udeleženci predlagajo:

- promocijske dogodke, ki predstavljajo šege, navade in kulinariko,
- sistematično dokumentiranje dediščine,
- boljšo dostopnost lokalnih produktov,
- več interpretacij v vaških in grajskih jedrih.

Predlogi kažejo na potrebo po celovitem pristopu k promociji, ki presega enkratne dogodke in vključuje dolgoročno strategijo.

Predlogi:

Na podlagi analiziranih zapisov štirih skupin se jasno izrisuje niz ključnih sistemskih izzivov, ki pomembno vplivajo na stanje kulturne dediščine v Primorsko-notranjski in Obalno-kraški regiji. Izzivi so tako strukturni kot operativni, prepletajo upravljanje prostora, socialne dinamike, demografske trende, ekonomske pogoje in ohranjanje tradicij. Sklepi predstavljajo usklajen glas lokalnih deležnikov ter nakazujejo področja, ki zahtevajo posebno pozornost na nacionalni ravni.

Udeleženci so izpostavili naslednje ključne ugotovitve:

1. **Neurejeno lastništvo predstavlja osrednjo oviro** pri razvoju, upravljanju in revitalizaciji kulturne dediščine ter kulturne krajine. Razdrobljene parcele, nejasni lastniški odnosi in nepremičnine brez znanih lastnikov preprečujejo učinkovito načrtovanje in izvedbo projektov.
2. **Nesnovna dediščina se hitro izgublja**, predvsem zaradi pomanjkanja strukturiranega prenosa znanja, zmanjševanja prostovoljstva ter pomanjkanja prostorov in priložnosti za izvajanje tradicionalnih praks.
3. **Vaška jedra pospešeno propadajo**, saj ni ustreznih spodbud za obnovo, ni jasnih lokalnih in regionalnih strategij revitalizacije, demografski trendi pa dodatno zmanjšujejo življenjskost vasi.
4. **Kulturna krajina izgublja svojo funkcijo in prepoznavnost**, ker številni elementi niso vzdrževani, sistemi podpore pa niso zadostni za dolgoročno ohranjanje teras, suhozidov in drugih krajinotvornih elementov.
5. **Gradovi in drugi zgodovinski objekti ostajajo neizkoriščeni razvojni potencial**, saj trpijo zaradi pomanjkljivih vsebin, šibke interpretacije ter nejasnih lastništvenih razmerij.
6. **Finančne spodbude so nezadostne ali nedostopne**, kar omejuje tako obnovo snovne dediščine kot programe oživljanja nesnovne dediščine. Udeleženci izpostavljajo potrebo po stabilnih, dolgoročnih in posebej ciljanih virih financiranja.
7. **Lokalne skupnosti niso dovolj vključene** v načrtovanje, upravljanje in odločanje, zato prostovoljstvo upada, medgeneracijski prenos tradicij pa slabi.
8. **Podoba in imidž podeželja sta neustrezna**, predvsem zaradi pomanjkljive interpretacije, slabe prepoznavnosti dediščinskih vsebin in nezadostne javne promocije.

ANKETA MED UDELEŽENCI

Povzetek ankete

(vaša recenzija AI povzetka; vključite lahko tudi kakšen graf iz poročila, celotno poročilo o anketi pa bo priloga tega poročila)

Na anketi MENTI, ki smo jo izvedli ob koncu dogodka je sodelovalo 42 anketirancev. Udeleženci so izpostavili **naravo in mir** kot največji prednosti podeželskih območij ter poudarili pomen **čistega okolja in dobre infrastrukture za kakovost življenja**. Lokalne akcijske skupine in program LEADER/CLLD so bili močno povezani s **sodelovanjem, razvojem podeželja in podporo** prek projektov. Mnogi vidijo svojo glavno vlogo v spodbujanju **vključevanja skupnosti, podpori lokalnim pobudam in izboljšanju življenjskih razmer** na podeželju. Za boljše zadovoljevanje potreb prebivalcev so udeleženci predlagali **več terenskega dela, izboljšano komunikacijo in aktivno sodelovanje** prek delavnic in neposrednega dialoga. Obstaja jassen poziv k **zmanjšanju birokracije in povečanju neposredne prisotnosti** v skupnostih za spodbujanje lokalnega razvoja.

V prilogi je priloženo poročilo o izvedeni anketi.

KLJUČNO SPOROČILO REGIONALNEGA SREČANJA

(V nekaj stavkih zapišite ključno sporočilo srečanja)

Predlagani ukrepi jasno kažejo, da lokalne skupnosti potrebujejo usklajen in dolgoročen pristop k upravljanju kulturne dediščine. Udeleženci so oblikovali vrsto konkretnih in izvedljivih predlogov, ki vključujejo ureditev lastniških razmerij, boljše upravljanje kulturne krajine, povečanje finančnih spodbud, oživljanje nesnovne dediščine, revitalizacijo vaških jeder, razvoj interpretacije ter večjo vključenost prebivalcev in lokalnih organizacij. Predlogi odražajo zavedanje, da dediščina ni le element preteklosti, temveč živ razvojni potencial, ki lahko pomembno prispeva k socialni koheziji, turizmu, lokalnemu gospodarstvu in trajnostnemu razvoju regije.

Srečanje je potrdilo, da se številni izzivi pojavljajo na vseh sodelujočih območjih, kljub nekoliko različnim razmeram na terenu. Ena izmed udeleženk dogodka je povzela: »Izzivi so si med kraji presenetljivo podobni. Ko jih naslavljamo skupaj, se odpre veliko več rešitev, kot če vsako območje dela samo zase.«

Udeleženec iz območja s hitro spreminjajočo se rabo prostora pa je izpostavil pomen dialoga: »Konflikti v prostoru so največkrat posledica pomanjkanja komunikacije. Takšna srečanja pomagajo, da se slišimo in bolje razumemo potrebe drug drugega.«

Prav zato so tovrstni dialogi še toliko bolj pomembni — omogočajo izmenjavo izkušenj, krepitev sodelovanja med območji ter iskanje skupnih projektnih rešitev, ki lahko izboljšajo kakovost življenja v naših krajih. Udeleženci so srečanje zaključili z optimizmom in jasnim sporočilom: **podeželje ima potencial, če ga razvijamo skupaj.**

Regijska razprava je tako ustvarila jasno sliko ključnih izzivov ter artikulirala nabor rešitev, ki izhajajo neposredno iz potreb in znanj lokalne skupnosti. Ti izsledki bodo pomemben prispevek k nadaljnjim razpravam v okviru 6. Slovenskega podeželskega parlamenta ter predstavljajo dragoceno izhodišče za oblikovanje sistemskih ukrepov na regionalni in nacionalni ravni.

Priloge:

- Fotografije dogodka naložene v Dropbox
- Fotografije / scani gradiva po delavnicah (plakatov) naložene v Dropbox
- Poročila o izvedenih delavnicah 4x
- Anketa Menti

Regijski koordinator:

Aleš Zidar